

1. Міщенко В.І., Кротюк В.Л. *Центральні банки: організаційно-правові засади.* – К.: Т-во "Знання", КОО, 2004. – 372 с. 2. Козюк В.В. *Сучасні центральні банки: середовище функціонування та монетарні рішення.* – Тернопіль: Астон, 2001. – 300 с. 3. *Європейський центральний банк. Вказівка Європейського центрального банку від 07.03.2002р. Доповнення до вказівки ЄЦБ/2002/7 щодо інструментів та процедур грошово-кредитної політики Євро системи / Official Journal of the European Communities – 15/07/2002.* 4. www.ecb.int. 5. Грудзевич Я.В. *Співробітництво Європейського центрального банку з міжнародними фінансовими організаціями – Соціально-економічні дослідження в перехідний період. (Збірник наукових праць) / НАН України, Інститут регіональних досліджень; Редкол.: Відп. ред.акад. НАН України М.І.Долішній. – Львів, 2003. – Вип. 1 (XXXVIII). – С.91–99.* 6. Гребенюк Н.І. *Особливості інструментів монетарної політики Національного банку України//Вісник НБУ, 2002. – №6. – С.2–4.*

УДК:339.564:338.45 (477)

В.С. Крупін

Інститут підприємництва та перспективних технологій
при Національному університеті "Львівська політехніка"

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКІВ ЗБУТУ ПРОМИСЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В СОТ

© Крупін В.С., 2006

Проаналізовано перспективи розвитку ринків збуту української промислової продукції після вступу України до СОТ. Визначено позитивні та негативні наслідки членства України в цій організації і їхній вплив на вітчизняну промисловість. Виокремлено основні групи промислових підприємств, залежно від наслідків вступу України до СОТ.

The article analyzes the possibilities for development of sales markets for Ukrainian products after Ukraine's accession to the WTO. It defines main positive and negative results of Ukraine's accession to this organization and their influence on the country's manufacturing. Main groups of manufacturing companies are defined based on the influence, which they would experience after Ukraine joins WTO.

Постановка проблеми. Світова організація торгівлі (СОТ) – це міжнародна економічна організація, яка покликана передусім спрощувати зовнішньоторговельну діяльність між тими країнами, які є її членами. Таких країн у світі на сьогодні нараховується 149 та на них припадає близько 96% обсягів світової торгівлі. Україна є на шляху до вступу до СОТ ще з 30 листопада 1993 року, але через непостійність політичного курсу держави та нерегульованість усіх необхідних питань цей процес ще не завершився. Існує також незгода між вченими-економістами щодо того, які наслідки матиме членство України у цій організації, і як це вплине на стан вітчизняної промисловості і економічної системи загалом.

На теперішній час пріоритетні вітчизняні галузі промисловості можуть потенційно виробляти більше продукції, ніж вони здатні продати на зовнішніх ринках. Це спричинено протекціоністськими заходами з боку урядів інших країн, таких як мита і квоти. А тому вступ до СОТ відкриє українським виробникам можливість для ефективнішого використання їх виробничого потенціалу, а також дасть їм змогу поступово розширювати ринки збуту своєї продукції. Логічно, що внаслідок цього збільшиться і прибуток вітчизняних підприємств, а це створить додаткові можливості для інвестиційно-інноваційної діяльності, тобто оновлення основних виробничих фондів і залучення (або розроблення) нових конкурентоспроможних технологій.

Проблема полягає в тому, що як і стосовно кожного глобального економічного кроку, думки українських вчених-економістів поділяються, у цій ситуації, зокрема, щодо доцільності вступу України в СОТ та щодо його впливу на стан вітчизняної промисловості. Безперечно, членство в

СОТ матиме певні позитивні та негативні наслідки, але, як зазначають експерти, негативні наслідки матимуть лише короткостроковий характер, а позитивні значно покращать економічне становище України в довгостроковій перспективі. У цій роботі ми спробуємо дослідити, як може вплинути членство України в СОТ на розвиток ринків збуту вітчизняної промислової продукції.

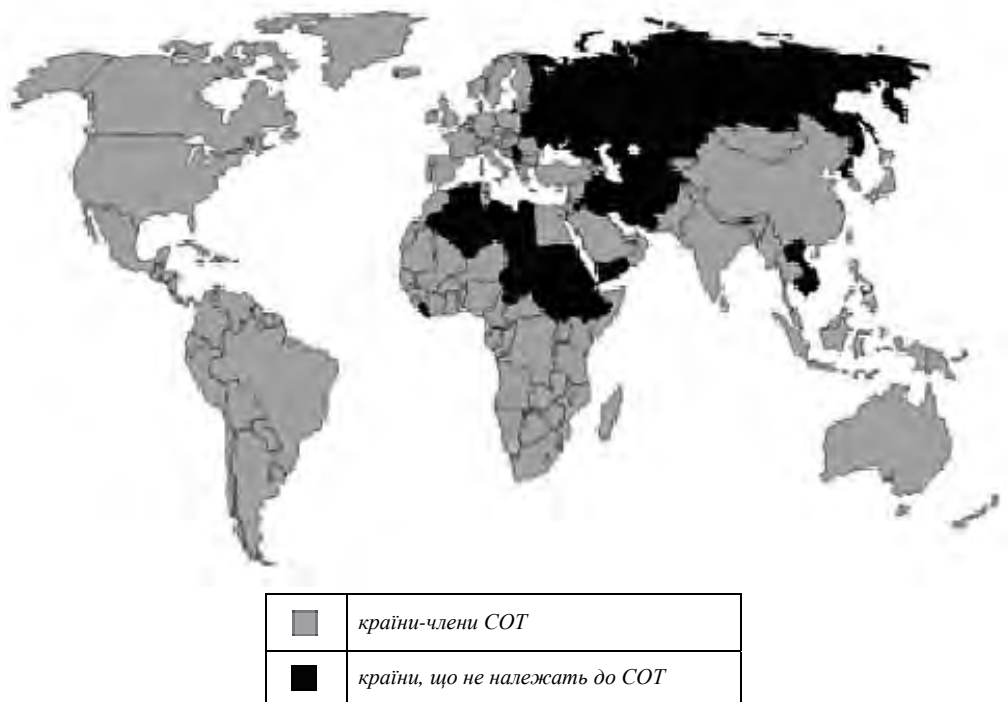
Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки багато науковців намагалися досліджувати та прогнозувати доцільність вступу України до СОТ і наслідки такого кроку. Частина економістів (Мамутов В., Заборін Д., Кваша С. [2]) дотримуються думки, що держава повинна активно захищати національних виробників використанням важелів політики протекціонізму. А тому, вважають вони, повна лібералізація зовнішньоекономічної діяльності, яка буде наслідком вступу в СОТ, призведе до ще більшого занепаду української промисловості, продукція якої на теперішній час вже є мало конкурентоспроможною як на зовнішніх, так і на внутрішньому ринку. Інші економісти (Романов О. [7], Петровський Ю. [3]) вважають, що лібералізація зовнішньоекономічної діяльності в межах СОТ, навпаки, буде позитивним фактором завдяки залученню значних обсягів іноземних інвестицій в українську промисловість та її інноваційну перебудову, що дасть можливість розпочати та в подальшому нарощувати виробництво такої продукції, яка буде конкурентоспроможною на зовнішніх ринках збуту. Важливими під час розгляду цього питання є також аспект конкурентоспроможності економіки України в умовах інтеграції у світове господарство, такий аналіз здійснюють, зокрема, у Національному інституті стратегічних досліджень за участі таких економістів, як Жаліло Я., Базилук Я., Белінська Я. [1].

Метою статті є визначення перспектив розвитку ринків збуту промислової продукції в контексті вступу України до Світової організації торгівлі і оцінка потенційних позитивних та негативних ефектів на різні галузі промисловості.

Виклад основного матеріалу. Українська економіка поступово, але впевнено інтегрується у світове господарство. Протягом 15 років незалежності український уряд приймав чимало рішень, які суперечили одне одному, але незважаючи на це, зовнішньоекономічна діяльність українських підприємств постійно розвивається, а зовнішньоторговельний оборот України зростає.

Для того, щоб зрозуміти, які переваги принесе вітчизняній економіці членство України в СОТ, потрібно лише згадати базові принципи діяльності цієї організації, які повинні і реально застосовуються країнами, які є її членами. Цими принципами є: відсутність дискримінації у торгівлі між країнами-членами СОТ, тобто взаємне надання країнами режиму найбільшого сприяння; незастосування зовнішньоторговельних кількісних обмежень та бар'єрів; регулювання торгівлі лише тарифними методами, тобто створення прозорого ділового середовища. Як наголошують експерти СОТ, ці принципи просто полегшують торгівлю, зменшують витрати підприємств і споживачів, а також збільшують можливості довгострокового планування та успішної діяльності. СОТ є одночасно арбітром і регулюючим органом у разі виникнення спорів між її членами, що значно спрощує їх вирішення.

Керівник Департаменту зовнішньоекономічних зв'язків Міністерства промислової політики України Юрій Петровський зазначає: "Вступ до СОТ – це, насамперед, приєднання до загальноприйнятих правил цивілізованого ринку, які мають значні переваги, тобто інакше кажучи, вступ до СОТ необхідно сприймати в цілому як стимул до національного розвитку України" [3]. Враховуючи це, потрібно пам'ятати, що Україна вже на теперішній час здійснює активні зовнішньоторговельні відносини майже з усіма країнами-членами СОТ, і тому приєднання України до цієї організації лише полегшить та зробить економічно ефективнішим наші відносини з ними. Для того, щоб візуально побачити, наскільки широкий є ринок збуту в межах СОТ, потрібно лише подивитися на географічний розподіл країн світу за ознакою приналежності до цієї організації (рисунок). З нього видно, що переважаюча більшість країн світу вже є членами СОТ, тому залишатися поза сферою впливів цієї організації для України означало б самоізоляцію та самодискримінацію своїх прав та можливостей.

Розподіл країн світу за ознакою приналежності до СОР [8]

На жаль, в своїй зовнішньоекономічній діяльності Україна все ще переважно дотримується політики протекціонізму, що створює багато перешкод для торгівлі. Потрібно пам'ятати, що державна політика протекціонізму щодо зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств допомагає їм лише деякий час втримувати свої позиції на ринку, але не допомагає їхньому розвитку. І це є очевидним в українській промисловості, що видно з аналізу сальдо та структури зовнішньої торгівлі України за останні роки. Незважаючи на всі спроби держави максимально захистити внутрішній ринок від імпорту та збільшувати обсяги експорту, у 2005 році та першому півріччі 2006-го року Державний комітет статистики України відзначив негативне сальдо по зовнішній торгівлі товарами [5]. А це є наслідком захисту неконкурентоспроможних підприємств, а також незабезпечення умов для виникнення нових та сучасних промислових об'єктів, і це в той час, коли Україні необхідним є постійне нарощування виробничого та експортного потенціалу за рахунок сучасної конкурентоспроможної продукції, яка б користувалась попитом на багатьох зовнішніх ринках збуту.

Проаналізуємо вплив членства України в СОР на розвиток ринків збуту вітчизняної промислової продукції. Для цього всі промислові підприємства, які відчують на собі наслідки вступу України до СОР, умовно поділимо на три групи, залежно від виду їх зовнішньоекономічної діяльності.

1. *Підприємства-експортери.* До них можна зарахувати значну кількість підприємств металургійної, хімічної, машинобудівної галузей, галузі легкої промисловості тощо. Після вступу України до СОР, ці підприємства отримають можливість експортувати свою продукцію без обмежень взагалі або з незначними обмеженнями з боку інших держав, що призведе до значного збільшення обсягів експорту та розширення зовнішніх ринків збуту. Згідно з оцінками Міністерства економіки України, завдяки вступу в СОР, експорт продукції цих галузей збільшиться на 1,5–2 млрд. доларів США, що призведе як до збільшення прибутковості цих підприємств, так і до

збільшення надходжень до Державного бюджету, орієнтовно на 2–3 млрд. грн. [4]. Збільшення це відбудеться в основному завдяки можливості у більших обсягах експортувати цю продукцію у країни Європейського Союзу, які вже не зможуть застосовувати проти української продукції імпорتنі тарифи, квоти та інші торговельні бар'єри. Ті промислові підприємства, проти яких ведуться антидемпінгові розслідування у інших країнах, також виграють від вступу в СОТ, тому що це дасть їм можливість продовжувати конкурувати на зовнішніх ринках країн-членів СОТ завдяки ціновому фактору. Хоча потрібно зауважити, що все одно необхідним буде поступове оновлення виробничих фондів та виробництво такої продукції, яка б могла конкурувати не лише завдяки своїй низькій ціні, але і завдяки якості. Але це не змінює того факту, що вітчизняна промислова продукція, яка сьогодні експортується, стане дешевшою на іноземних ринках збуту, що дасть їй можливість краще конкурувати з зарубіжною продукцією. А тому безперечним висновком щодо підприємств-експортерів є те, що їх економічний стан значно покращиться після вступу України в СОТ.

2. *Підприємства-імпортери*, тобто підприємства машинобудівної, нафтохімічної та деяких інших галузей, які в своїй діяльності переважно націлені на імпорт продукції, сировини або комплектуючих. Вони також отримують значне полегшення у своїй діяльності. Різноманітні мита та збори, які український уряд накладав на іноземну продукцію будуть здебільшого ліквідовані, а в деяких випадках зменшені. Це створить умови для скорочення витрат підприємств-імпортерів і, відповідно, дасть можливість знизити ціни на їх продукцію, що, своєю чергою, буде сприятливим фактором для підвищення рівня купівельної спроможності в Україні, і, як наслідок, – розширення внутрішніх ринків збуту.

3. *Підприємства-виробники продукції для внутрішнього ринку* – переважно підприємства харчової, легкої та машинобудівної (особливо автомобільної) галузей промисловості. Ця група підприємств може зазнати найбільше негативних наслідків від членства України в СОТ, оскільки імпорتنі вироби матимуть краще конкурентне становище завдяки вищій якості і невисоким цінам. Ці підприємства втратять захист держави та будуть змушені адаптуватися до нового конкурентного середовища, що у деяких випадках може призвести до їх банкрутства. При цьому необхідно пам'ятати, що значна частина цих підприємств не експортує свою продукцію лише тому, що вона є неконкурентоспроможною на зовнішніх ринках внаслідок низької якості. Відповідно існування таких об'єктів у сучасних умовах пояснюється лише політикою протекціонізму, яку застосовує Україна для захисту національних виробників. А тому постає дилема: або ми хочемо продовжувати захищати ті галузі і підприємства, які є економічно неефективними та неконкурентоспроможними і не мають у такому стані довгострокової перспективи існування, або, нарешті, дати можливість розвиватися новим, сучасним та конкурентоспроможним підприємствам, які у довгостроковій перспективі зможуть розвиватися і створювати набагато більше робочих місць. Потрібно просто згадати один з основних недоліків політики протекціонізму – вона не сприяє розвитку та підвищенню конкурентоспроможності тих національних підприємств, яких вона захищає, а тому під час її використання не можна очікувати оновлення виробничих фондів, інноваційної політики підприємств та інших заходів підвищення конкурентоспроможності продукції. Завдяки цьому, українські споживачі змушені або купувати іноземні вироби за вищими цінами, або вітчизняні вироби низької якості, тим самим не маючи можливості справедливого вибору. Не доцільно штучно захищати не здатні до самостійного економічного життя підприємства, причому так як це робить Україна вже більше 10 років. Допомогати таким підприємствам потрібно лише створенням сприятливих інвестиційних та інноваційних умов. Натомість необхідно ліберальною правовою, фіскальною та інвестиційною політикою заохочувати створення нових успішних та конкурентоспроможних підприємств, які створюватимуть нові робочі місця та виходити зі своєю продукцією на зовнішні ринки збуту.

Як наголошується в одній з останніх публікацій Національного інституту стратегічних досліджень: “Слід зважати на наявність значного підґрунтя для конфлікту інтересів та цілей конкурентоспроможності підприємств та національної економіки, який випливає з суперечностей завдань підвищення індивідуальної конкурентоспроможності та макроекономічної політики,

спрямованої на сталий економічний розвиток. Остання досить часто веде до формування рамкових умов, несприятливих для деяких підприємств чи навіть галузей. Безперечно, усунення з ринку підприємств, які здійснюють марнування національних ресурсів, є природним та позитивним процесом ринкового регулювання” [1, с. 27]. Зазначене ще раз підтверджує думку, що неможливо та недоцільно намагатися втримати “при житті” неконкурентоспроможні підприємства, тому що таким чином ми сповільнюємо темпи розвитку економіки країни загалом. Особливо яскраво про це свідчить частка збиткових підприємств у вітчизняній промисловості, яка у 2004 році становила 39,3% [1, с.93], чим зайняла друге місце за збитковістю між усіма вітчизняними галузями економіки. Натомість за умови членства України в СОТ, під впливом конкурентного тиску, підприємства будуть змушені забезпечувати постійне вдосконалення як виробничих, так і управлінських технологій. У такому разі, успіху конкуренції надає спрямованість підприємств на інноваційну діяльність – як щодо самої продукції, так і щодо методів виробництва та збуту. При цьому підприємства прагнуть виходити на неосвоєні сегменти ринку, де конкуренція ще досить мала або й відсутня, а отже – є навіть можливість перемагати шляхом уникання конкурентної боротьби [1, с.18-19].

Розглядаючи географічний розподіл ринків збуту української продукції, потрібно зауважити таке. Нині експорт вартістю лише 0,5 млрд. дол. США йде з України в ті країни СНД, які є членами СОТ (Молдова, Грузія, Киргизстан та Вірменія), в той час, коли загальний обсяг експорту до країн СНД становив у січні-червні 2006 року 5,3 млрд. дол. США [5], тобто на країни СОТ в складі СНД припадає лише 9%. Це є одним з основних аргументів противників вступу України у СОТ, які стверджують, що на країни СНД припадає найбільша частка торгівлі України, і тому вступ до СОТ істотно не вплине на збільшення обсягів експорту. Але, враховуючи бажання Російської Федерації також приєднатися до СОТ, після її вступу це співвідношення різко зміниться, і на країни-членів СОТ в складі СНД буде вже припадати 4,1 млрд. дол. США українського експорту, тобто понад 77%. У ситуації, коли Росія буде членом СОТ, а Україна ні, українським виробникам буде набагато важче конкурувати на російському ринку з російською продукцією та продукцією третіх країн. Варто зауважити також, що після вступу Росії у СОТ, на ті країни світу, що належать до цієї організації, припадатиме вже близько 91,5% українського товарного експорту (згідно з даними по товарному експорту України за січень-червень 2006 року [5]). Ця частка може ще збільшитися у близькому майбутньому, тому що переговори про вступ до СОТ ведуть також Саудівська Аравія, Алжир та всі інші країни СНД (крім Туркменістану) [6]. Цікавим фактом є також те, що майже всі країни, які межують з Україною, є членами СОТ, за винятком лише Росії та Білорусі. Тому, знаючи про наміри Росії терміново стати членом цієї організації, потрібно врахувати ці можливі негативні наслідки і зосередитись на якомога швидшому приєднанні до СОТ України, оскільки переваги (як економічні, так і соціальні) такого рішення – очевидні.

Досвід наших західних сусідів, таких як Польща, Угорщина, Чехія, що також проходили трансформацію своєї економіки і є членами СОТ, показує, що відмова від абсолютного протекціонізму вітчизняних виробників призводить у середньо- та довгостроковій перспективі до збільшення кількості робочих місць, тобто це те питання, яке найбільше нині хвилює вітчизняних економістів та урядовців. Відбувається це завдяки припливу іноземних інвестицій та активізації економічної діяльності на території конкретної країни, що призводить до створення і розвитку нових конкурентоспроможних підприємств та виробництва сучасної продукції, що дає можливість розширювати ринки збуту. Якщо розглядати країни Центральної та Східної Європи, то після вступу до СОТ обсяги прямих іноземних інвестицій у цих країнах постійно зростають. Найяскравішим прикладом є Болгарія, де інвестиції в перший же рік після вступу до СОТ зросли в 3,7 раза [3]. У Словенії в наступному році після вступу до СОТ інвестиції зросли майже вдвічі, те ж саме сталося і в Естонії.

Тому ймовірно, що в Україні також розвиватиметься інвестиційна діяльність іноземних компаній та те, що на нашій території будуть створюватимуться промислові підприємства з іноземним капіталом, зокрема за участю транснаціональних корпорацій, які хочуть використовувати у своєму виробництві нашу робочу силу, наше вигідне географічне розташування

у центрі Європи, наявні в Україні інші ресурси тощо. Як зазначають деякі західні економісти, вже нині деякі транснаціональні корпорації хотіли б перенести своє промислове виробництво в Україну або Росію з огляду на те, що вартість робочої сили в країнах Центральної Європи невпинно зростає, а в Україні цей фактор виробництва все ще є дуже конкурентоспроможним та дешевим. Можливим також є створення на території України спільних об'єднань підприємницьких структур (асоціацій, концернів, консорціумів, промислово-фінансових груп тощо) за участю іноземних компаній, які дали б можливість ефективніше використовувати українські трудові, земельні та виробничі ресурси у поєднанні з закордонними фінансовими та управлінськими ресурсами.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Безперечно, нерозумно надіятися, що сам лише вступ до СОТ вирішить усі зовнішньоекономічні проблеми промисловості чи будь-якого іншого сектору економіки України, але це, безумовно, дасть ще один поштовх до підвищення конкурентоспроможності національної продукції та становлення інноваційного підходу до управління підприємствами, якого так не вистачає в українській промисловості. Завдяки членству в СОТ Україна стане повноправним учасником світового ринку та зможе ефективніше формувати свій позитивний діловий імідж та інвестиційний клімат, внаслідок чого українські промислові підприємства зможуть успішно розширювати свої ринки збуту.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямку може бути оцінювання впливу членства України в СОТ на конкретні галузі, регіони або підприємства, а також оцінювання конкурентоспроможності української промислової продукції на зовнішніх ринках збуту.

1. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я.А. Жаліло, Я.Б. Базилюк, Я.В. Белінська та ін.; За ред. Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2005. – 388 с. 2. Экономико-правовые и организационные предпосылки обеспечения конкурентоспособности экономики / В.К. Мамутов, Л.А. Савельев, Н.А. Орлова и др. – Донецк: ІЗПИ НАН України, ООО “Юго-Восток, ЛтдС”, 2002. – 150 с. 3. Петровський Ю. Вступ України до СОТ: перспективи та можливі негативні наслідки // Персонал. – 2005. – №11. 4. Міністерство економіки України – www.me.kmu.gov.ua. 5. Державний комітет статистики України – www.ukrstat.gov.ua. 6. Миколаївська обласна державна адміністрація – www.mykolayiv-oda.gov.ua. 7. Романов О. Світова організація торгівлі. Ціна вступу для України – www.justinian.com.ua. 8. Вільна енциклопедія – uk.wikipedia.org.

УДК: 331

Н.П. Лукашевич

Інститут підприємництва та перспективних технологій
при Національному університеті “Львівська політехніка”

ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ВАРТОСТІ РЕСУРСІВ ПРАЦІ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

© Лукашевич Н. П., 2006

Розглянуто проблеми матеріального стимулювання праці як основного засобу її мотивації. Дано оцінку чинним системам оплати праці на основі аналізу показників статистичної звітності. Розглянуто можливості їх вдосконалення, причини повільного впровадження нових методів мотивації праці. Запропоновано шлях вирішення проблеми.

In the article the problems of financial stimulation of labour are considered as a basic mean of its motivation. An estimation is given to the operating systems of payment of labour on the basis of analysis of indexes of the statistical accounting. Possibilities of their perfection, reason of slow introduction of new methods of motivation of labour are considered. The way of decision of existent problem is offered.

Постановка проблеми. Сукупність працівників, трудова діяльність яких забезпечує досягнення цілей організації, є ресурсами праці фірми. Ресурси праці – особливий вид виробничих